

მაია მიქაუტაძე

ადამიანის სულიერი მდგომარეობის ამსახველ ილიომატურ ბამოთქმათა სემანტიკური თავისებურებანი ტაოურსა და იმერხეულში

ადამიანის სულიერი მდგომარეობის აღმნიშვნელი ქართული და თურქული ფრაზეოლოგიზმების შესწავლა-შედარება ლინგვოკულტუროლოგიური თვალსაზრისით ნათლად წარმოაჩინეს ამ კულტურათა დამოკიდებულებას ადამიანის ჯანმრთელობასთან, განწყობილებებთან, ფსიქოლოგიურ მდგომარეობასთან...

ჩვენ შევისწავლეთ ქართული ენის ტაოურსა და იმერხეულ დიალექტებში დაცული ადამიანის სულიერი მდგომარეობის ამსახველი ფრაზეოლოგიური ერთეულები.

2006-2012 წწ. ტაოსა და იმერხეულში ექსპედიციების დროს მოპოვებული დიალექტური (ფრაზეოლოგიური) მასალის დამუშავების, მათი არსებულ იმერხეულ და ტაოურ დიალექტურ ტექსტებს (ნ. მარის, შ. ფუტყარაძის, შ. ფაღვას...), სხვა ქართველურ მონაცემებსა და თურქულ ილიომატურ ბამოთქმებთან შედარება-შეპირისპირების შედეგად შემდეგნაირი სურათი წარმოჩინდა:

ადამიანის სულიერი დამოკიდებულება სიკვდილის - როგორც გარდაუვალი ფაქტისადმი - ძირითადად რელიგიური შეხედულებებითაა განპირობებული. განსხვავებულია ამ კანონზომიერებისადმი დამოკიდებულებაცა და მისი ასახვაც სხვადასხვა ენაში, კულტურასა თუ რიტუალებში.

ტაოურ და იმერხეულ დიალექტებში გვხვდება ილიომატური ბამოთქმები, რომლებშიც, რელიგიური შეხედულებებიდან გამომდინარე, სიკვდილი გაიგივებულია სულის უფლისთვის მიზარებასთან, სამოთხის არსებობის რწმენასთან:

სულის მიცემა 'გარდაცვალება' - "ენ სონ სულის მიცემა რომ არის ჩვენ თავზე, ეს არნა დაგვაიწყდეს" (შ. ფუტყ.)...

წინდა-ქალაბ(მ)ნით შავა ჯენნეთში 'ყოველგვარი გარჯის გარეშე შვეა სამოთხეში' - "იმფერი კაი საქმენა ქნა ი დეკაცმა, წინდა-ქალაბნით შავა ჯენნეთში"...

ბუნებრივია, დადასტურდა ისეთი ფრაზეოლოგიზმებიც, რომლებშიც სიკვდილი და მიცვალებული დაკავშირებულია ცხოვრების დღეების დაღვეასთან, მიწასთან...

წეიხურა მიწის საბანი 'მოკვდა' - "ნენემ ზოვლი დაბერდა, ფენა ავათ გახთა და წეიხურა-ქი მიწის საბანი ზაფხულში, ველარ მორჩა და ბერი ვერ იცოცხლა-ქი"...

მოქჰამა ჰირი 'მოკვდა' - "მა კაცმა კაი ხანია მოქჰამა ჰირი"...

მიწამტვერაი 'გარდაცვლილი' - "მიწამტვერაის კუდარ ვებნვეით, კაცი რო მოკვდება, იმა ვებნვეით, იგებე?"...

ცივ პირზე დახედავს 'სიცოცხლეში ველარ ნახვა, მკვდარზე დახედვა' - "ნენემ ცოცხალ ველარ მუჟუსტრო ტადოსა, ტიროდა, თვალეზი ადრე დახუჭა, **ცივ პირზე დაგხედო**"...

ომრი მოჭამა 'დიდხანს იცოცხლა' - "**ომრი მოჭამა** ჩემ ბაბამა, ზოვლი დაბერდა"...

ადამიანის შიშის, შეწუხების, უმწეო მდგომარეობის გადმომცემია იდიომები: **მუცელში გარცხა** "შეშინდა; შიშისაგან კანკალი დაიწყო" - "იმფრა იყვირა, რომე ბაღვებ **მუცელში გარცხა**"...

ღუუშვა ფალო (ფალო - ცხვირ-პირი) "შეეშინდა, შეწუხდა, ტირილი დააპირა" - "ეწყინა და **ღუუშვა ფალო**; რა დიგიშვია ფალოი, ციცა"...

შაქანებია ჩენგე 'ძალიან შეაწუხა, შეაშინა, დანაშაულზე წაასწრო' - "შალე **შაგაქანებოფეს ჩენგეს** მეჭმედი, თუ ჭკუით არ იქნები"...

შაჩონჩვა ხვანჯარი 'უკან დაიხია, შეეშინდა, დანაშაული იგრძნო' - "პილლაი ვირის ინათზე იჟდა, ამა მემრე და მემრე **შაჩონჩვა ხვანჯარი**" (შ. ფუტყ.)...

ხელების მოფშნა 'გაჭირვებაში ჩავარდნა, სიღუბჭირე' "სიმწარისკან **ხელები მოფშნა** დეიწყო ზავალმა"...

ხელის მოჭმა 'ხელმოკლეობაში ყოფნა, სიღარიბე, უქონლობა' - "იმ წელწად ეფეიჯა ხელი მეიჭამეს იმათაც"...

ადამიანების სიმკაცრე, უხასიათოდ ყოფნა, ნაღვლიანობა, სეკდაა ასახული შემდეგ ფრაზეოლოგიზმებში:

პირი მოჟამული აქ 'მკაცრი გამომეტყველება აქვს, მოღუშულია, ცუდ ხასიათზეა' - "მისობი დღეში პირი მოჟამული აქ. ერთ ღიმან ვერ დუუნახავ პირზე"...

ჟამი აქ ბუკზე 'ნაღველი(დარდი, ტკივილი) აქ სახეზე' - **ჟამი აქ ბუკზე**, ვერ დეელაპარიკები"...

ტირილი სულზე დადგომა 'სატირლად განწყობა, ატირება' -

ტირილი სულზე დავდექი, იმფრათ მეტკინა, მარა მევითმენე და კურცხლები არ გადმოვყარე"...

სულიერ სიმტკიცეს, სულიერ გამოცოცხლებას, სიხალისეს გადმოსცემს იდიომები:

კდარს აალაპარაკებს 'გამოაცოცხლებს, გამოაფხიზლებს, მადას მოჭვერის' - "იმფერი კაი ლობიაჲ გააკეთა ნენემა, რო **კდარს აალაპარაკეფს**"...

კუდი გამევიკოჭა 'სამგზავროდ გაემზადა, ენერგია მოიკრიბა, გამოცოცხლდა' - "ზაფხულში კუდი გამევიკოჭე და ბურსადამ სოფელში წივედი"...

სიხარული, ბედნიერება, სიკეთეა ასახული ფრაზეოლოგიზმებში:

პირზე ნური ედგა 'კეთილი, გულმოწყალე ადამიანია; ნათელი ადგას პირზე' - "ღმერთმა გაახარა მაგისი გამზდელი, **პირზე ნური ადგას**, იმფერი ინსანია"...

პირზე ძე გადმოღის 'ენატკბილი, კეთილი ადამიანია' - "შეზობლის ქალია ფეთი, ფატიშია ქვია, იმფერი ინსანია, **პირზე ძე გადმოღის**"...

ხელის მობრუნება 'სიკეთისკენ შემობრუნება, გაჭირვებიდან გამოსვლა' - "სოკსე ხელი მეიბარუნა და მუჟაფერა იღარე"...

კერას ნახშირი, კედელს ჩხირი 'იტყვიან დიდი ხნის უნახავი ადამიანის სტუმრობისას' - **"კერას ნახშირი, კედელს ჩხირი!** რაფერ დეგემართა, რომე გიმილე სახლის კარები?!"...

ღუნიაზე მოსლა 'დაბადება; დიდი სიხარული' - "ისტე მეგონა, **ღუნიაზე** მიორეთ **მევედი-თქვა**, ისთე გემეხარა, რო დვენახე მისი თავი"...

ადამიანის სულიერი სიმშვიდე/დამშვიდებაა ასახული ფრაზეოლოგიზმში: **მოდედლა, კრუხობა მეიწყინა** 'დაწყნარდა' - "ბერობაში **მეიწყინა კრუხობა** ჩემ ბაბოიმ, გენჯობიხან სულ კუქდებოდა"...

დაუფიქრებელი, მომბეზრებელი საუბრით გულის ტკენას ვინმესთვის გადმოსცემს იდიომები:

გააშპუნა სული 'მოკლა, ძალიან დაღალა, შეაწუხა, სული დააღვეინა' - "იმ ღამეს ტყეში წვედა ი ღარქმა, სახში აღარ მევდა, ავად გამზდთარა სიცხისგან და **გააშპუნა სული**"...

კატა/ჩიხრიკი დაამტრია 'დაუფიქრებელი, მოურიდებლად ილაპარაკა მოუზომელი საუბრით ვიღაცას აწყენინა, ან საიდუმლო გასცა' - "გუშინ ი კაცმა **კატა** ბარორჯელ **დაამტრია**, მარამ ბევრმა ვერ შაატყო"...

ადამიანზე ზეგავლენის, სხვისი გავლენის ქვეშ ყოფნის, დამორჩილების აღმნიშვნელია ფრაზეოლოგიზმები:

მოსაბლავს კაცს 'თოკით შეკრავს; თავის ჭკუაზე ატარებს' - "ზოგი დედაკაცი იმფერი ჭკვიანია, კაცსა ისე მოსაბლავს, ვერაფერს ხვთება"...

კდარს ბუხრიდან ატანინებს 'გამოუვალ მდგომარეობაში ჩაადგებს, იძულებულს გახდის, შეუძლებელს შეაძლებინებს' - "დედამთილი თუ გაღორდა, ძალსა **კდარ ბუხრიდან ატანინებს**" (შ. ფუტკ.)...

კიბილის ტვინების გაყრა 'მოთმინებიდან გამოსვლა, ძალიან გადაღლა, დიდი ძალისხმევა რაღაცის გასაკეთებლად' - "ძლივს დავამთავრე და ვისვენეფ ახლა, ამ საქმემ მართლა კინალამ **კიბილის ტვინები დამაყრინა**"...

ექბერი აძახებია 'დაიმორჩილა, შეაშინა, ზეგავლენის ქვეშ ამყოფებს' - "იმფერ საქმეს გიზამ, რო სუ **ექბერს გაძახებოფე**, მუა დრო"...

ღლიაში გაგახედიებს 'დაგიმორჩილებს, დაგცინებს, აბუჩად აგიგდებს' - "ისოი დედეკაცია, თუ შეინდომა, **ღლიაშიც გაგახედიეფს**"...

გაბრაზებული ადამიანის სულიერი მდგომარეობის გადმომცემია ფრაზეოლოგიზმები:

ბოლოკის ტყავი 'ვინმეს მიმართ ნიშნი მოგებით ნათქვამი, იმედის გაცრუების, მოტყუების, რაიმეს უარყოფის გამოსახატავად' - "ტყუილ რაფრა ამბოფს, ღმერთის რაფერ არ ეშინია, არაფრის ცხვენია; მა **ბოლოკის ტყავი!**"...

სული ყიაში ამუჟდა 'მობეზრდა, მოთმინების ფილა აეფსო' -

სული ყიაში ამუჟდა ამდენ მინნეთში და დატია ქალის ოჯალი"...

ჭიპზე გარჩევა 'გაბრაზება, განრისხება, გულზე გასკდომა' - "ამფერ უბრალო რამეზე რათ უნდა მაგდენი **ჭიპზე გარჩევა**"...

ცხვირის გაშვერა 'დამდურება, გაბუტვა' - "სოვნი **ცხვირის გაშვერაც** დიმიწყო ძალმა, არ მელაპარაკება"...

ცვალებადი შეხედულების, არამყარი სულიერი მდგომარეობის ამსახველია იდიომები:

ვერხვი ფოთელია 'ცვალებადი შეხედულების, არამყარი, მერყევი, ორქოფი' - "ფოთელია **ქალია**, შაფის ნათქვამი არ დეიჯერება"

წასულ-მოსული ჭკუა 'არასტაბილური ჭკუა, გონება' - **"წასულ-მოსული ჭკვის ქალბა** ფადიმიე და იმითენ არ მომწონან"...

ჭიუტი, თავისნათქვამა ადამიანის სულიერ მდგომარეობაზე მიუთითებს ფრაზეოლოგიზმები:

გეითხილამურა 'თავისი გაიტანა, თავისი საქმე გაიკეთა' - "სიზეს არ ენლო, **გეითხილამურებს** და მემრე აღარ დიგიჭერეფს" (შ. ფუტკ.) ...

გუჟურა ბილაი 'გულისთქმას აპყვა' - "ი ქალმა **გუჟურა ბილაი** და მის ჭკუაზე დარბის; საიბი სა ყავს ნეტაი?"...

მის დამბურას უკრავს 'თავის ჭკუაზე დადის' - "კიდუნ მის **დამბურას უკრავს**, ვინმესი ნათქუამი არ ესმის, ინათიანია" (შ. ფუტკ.) ...

შედგა ინათზე 'გაჭიუტდა' - "აღარ წამევდა ბაღვმა, **შეჯდა ინათზე**, გადმოყარა კურცხლები და დავტოვე"...

ფეშინში ჩადგომა 'ჭიბრში ჩადგომა, წინააღმდეგობის გაწევა' - "ვერ მევიყვანე ი ბგანი საბში, ხისიმები **ფეშინში ჩამიდგენ**"...

შალვარი ააბრუნა 'გაბრაზდა, ხასიითი წაუზნდა, განაწყენდა, გაჭიუტდა' - "შალვარი **ააბრუნა** აბლამა, წევდა ისტამბულ, მერმე არ ვნახე " ...

შეჯდა ჭინების ცხენზე 'გაჭიუტდა' - "რო **შეჯექი ჭინების ცხენზე** და ტირი, აღარ უნდა გაყუჩდე?"...

ჩიზიდან გამოვდა (ჩიზი - ხაზი, მიმართულება, თვისება) 'თავზე ხელი აიღო, ადამიანობის ფარგლებიდან გამოვიდა, გათავზებდა' - "სულ **ჩიზიდან გამოვდენ** ე ღარჭები, საიბი არ ყავთ ნეტაი?"...

ცხვირი გასტორება 'სურვილის ასრულება, დაკმაყოფილება' - "ასე აღვილაი **ცხვირი არ გუუსტორდება**"...

ადამიანის სიამაყე აისახა შემდეგ ფრაზეოლოგიზმებში:

თუთია გახდი 'იშვიათი სანახავი გახდი, თავმომწონე' - "იმფერი თუთია გახდი; შენ გარდა აღმანიას არევიწ წასულა-ქი?"...

თვალეებში ვერვინ ჩახედავს 'ვერავინ შეხედავს ცუდად, ვერაფერს დააკლებენ' - "ისეთი ბგანია, **თვალეფში ვერვინ ჩახედავს**"...

ხანუმობა მოუარა 'დასვენება მოუნდა, შრომა დაეზარა' - **"ხანუმობა მომიარს** ხანდებან, სადილუკან ძილი მოდის და ვსტორდები სექუზე, ვატყულევ თუყალს"...

ნალები დაგლეჯა 'ვერაფერს დამაკლებ სიამაყე, თავდაჭერებულობა' - **"ნალები არ დამაგლიჯო** ახლა! ვეეფერ დამაკლეფ" (შ. ფუტკ.)...

დაუნდობელი, სასტიკი ადამიანის დამახასიათებელია იდიომები:

პირზე ჩეჭენები ახატია 'დაუნდობელი, სასტიკი ადამიანია' - "პირზე ჩეჭენემი ახატია. შეხედავ, მიხდები, რა ინსანი"...

ყაზიადში (ნავთში) გარეცხილი 'უსინდისო, ადამიანური თვისებებისაგან გაცლილი პიროვნება' - "თლათ **ყაზიადში გარეცხილი** ინსანი ყოფილა, თავი არც დახარა-ქი, არ შერცხუა, ჰიჩ რამე არ გუჟგონია"...

ინდიფერენტული, უემოციო სულიერი მდგომარეობაა ასახული ფრაზეოლოგიზმში:

შეშამკვარაი 'უგულო კაცი, არც შეშა, არც კვარი' (არც ღვინო, არც წყალი) - "იმფერ **შეშამკვარაი** კაცია, შაგისას ვეეფერ გეეგნებ, ვერ მიხტები, რა უხარია, რას წყყუნულობს"...

სულიერი ავადმყოფობის გადმოცემაა ფრაზეოლოგიზმები:

ჭკუა აღარ ეკითხვის 'სრულ ჭკუაზე აღარაა, აღარ დაეჭვრება' - "ზოელი დაბერდა ჭკუა აღარ ეკითხვის"...

მოკოჭავს 'ჯადოს გაუკეთებს'; **მოკოჭილი ადამიანი** 'მოჯადოებული ადამიანი' - "მოკოჭეს ი ქალი, არ უყუარდა დედამთილსა; მალე ი მოკოჭილი ქალი ჭკუაზე შექანდა"...

ღორბეჩაი 'ფიზიკურად ძლიერი და ცოტათი გონებასუსტი' - "ღორბეჩაი ძალი ყაუღათ ფეთი და ღარჭიცი ღორბეჩაი გამევედა"...

ხაპერა მეეშალა 'დათვრა, გონება აერია' - "შარაბი სუა და ხაპერა მეეშალა"...

ხაპრიდან ავად გახდა სულიერად დაავადდა - "ხაპრიდან ავათ გამხთარა, საცოდვაი"...

გაკვირვება-განცვიფრების ამსახველია ფრაზეოლოგიზმები:

საყელო დეირეკა 'განცვიფრდა' - "შენიდან საყელო დევერეკე, ამფრა თუ დამმართველდი, არ მეგონა" (შ. ფუტკ.)...

მხრებ იმტრია 'მხრები აიჩეჩა, გაიოცა' - "მხრებ იმტრია დოდოფალმა"...

წინათგრძნობას გამოხატავს ფრაზეოლოგიზმი:

კული უწივის 'რალაცას წინასწარ გრძნობს, რალაცას ელოდება' - "რაცხა კული მიწივის, რაგვარ არი ი ღარჭი ბურსას?"...

დანაშაულის გრძნობაა გამოხატული იდიომატურ გამონათქვამში:

წვერი პირში ჩეიდევა 'თავი დამნაშავედ იგრძნო; უხერხულ სიტუაციაში აღმოჩნდა' - "უდინგლა, უდინგლა და რომ არ დაწონდა, ჩეიდევა წვერი პირში და მოცოცხა"...

დაცინვის ამსახველია ფრაზეოლოგიზმები:

ქიდათ აღება//ქირდათ აღება 'აბუჩად აგდება (ქირდება), არაფრად ჩაგდება' - "ი ბალვეფსა ქიდათ იღებდენ ზოგები"...

ღლიაში გაგახედიებს 'დაგიმორჩილებს, დაგცინებს, აბუჩად აგიგდება' - "ბაჯალამა სანამ ღლიაში არ გაგახედია, არ გაყუჩდი ჰო?"...

მონდომებას გამოატავს იდიომატური გამოთქმები:

სულისდასიმწართ/სულისსიმწართ 'მთელი არსებით, სულითა და გულით' - "სულისდასიმწართ ენატრებოდათ ჩვენ დედეფსა შემლექეთი, ხისიმები"...

ტაოურსა და იმერხელ მეტყველებებში არსებული ადამიანის სულიერი მდგომარეობის ამსახველი ფრაზეოლოგიზმები წარმოების თვალსაზრისით პირობითად სამ ჯგუფად შეიძლება დაიყოს:

1. **საერთოქართველური**: აღნიშნული თემატური ჯგუფის იდიომატურ გამოთქმათა დიდი ნაწილი ქართული სალიტერატურო ენისა და სხვა ქართველური დიალექტებისათვისაც ჩვეულებრივია:

ბზიკი ბუდე 'ბრაზმორეული ადამიანი' - "ვერ დიელაპარაკები იმფერი ბზიკი ბუდე ინსანია"...

ცივი წყალი სვას 'ნერვები დაიწყნაროს, თავს მოერიოს, ბრაზი გაიქარვოს' - "მა ქალი სუ კუჭიანდება, იმფერი ბზიკი ბუდეა, რა'ნდა უქნა, თუ გაკუჭიანდა, ცივი წყალი სუას"...

ცის გახსნა 'დიდი სიხარული' - "ცის გახსნა იყო ჩემთვის ღარჭი რო გაჩთა, ხუთი ბგანი მყაუდა და ღარჭი მინდოდა"...

2. **ღიალექტური**: გვხვდება ადამიანის სულიერი მდგომარეობის ამსახველი ისეთი იდიომატური გამოთქმები, რომლებიც უშუალოდ ტაოელ და იმერხველ ქართველთა მეტყველებისთვისაა დამახასიათებელი:

თეთრი ლეჩაქით//წვერით დაბერება 'ბედნიერად დაბერება' (დალოცვა) - "ღმერთმა თეთრი ლეჩაქით დაგაბეროს, მერთმა უბედურობა არ განახოს, მერთმა სიმწარე აგაცილოს - ასე ვიტყუით, ასე დავლოცაუთ ქალს. კაცს ვეტყუით: თეთრი წვერით დაბერდით";

ღიზვნის მოწვევა 'აღვირის, სადავის მოწვევა, გავლენის ქვეშ ყოფნა' - "იმფერი ბადეები ყავს, ღიზვნი ახლა თუ არ მოსწია მემეღამა, მერე ააფერი გამუჟა, გუიან იქნება"...

შააძრუმლა ბუხარში 'გამოუვალ, უმწეო მდგომარეობაში ჩაადლო, ძალიან შეაწუხა' - "სახში რო მივიდა, დიამთილმა შააძრუმლა ბუხარში თავისი ზალი, ამსოი ტყუილი არ ნდა უთხრა ვინმეს, შენი შვილი რაფერი გეიზდებოა"...

3. ტაოელ და იმერხველ ქართველთა ბილინგვიზმიდან გამომდინარე, ამ ღიალექტებში დასტურდება ადამიანის სულიერი მდგომარეობის ამსახველი როგორც ქართულ, ისე თურქულენოვანი ფრაზეოლოგიზმები, რომელთა სემანტიკური დატვირთვაც იდენტურია.

ა) ერთი მხრივ, ამ ჯგუფში გამოიყოფა ისეთი იდიომები, რომლებიც თურქული ენიდან ქართულზე მექანიკურად თარგმნის, სესხების ან სამეტყველო კოდების გადართვის შედეგადაა მიღებული. მაგალითად:

სქელთავა (// სალიტ. ქართ. გონებაჩლუნგი; ხისთავა): ერთი **სქელთავა** ღარჭი ყავს, ვის-ნდა მეეწონოს...

შდრ., თურქ. Kalın kafalı 'სქელთავა' - *გონებაჩლუნგი; სულელი; ჩერჩეტი; ხისთავა; რეგენი თავის პატრონი; თავში არაფერი შესდის: Kardeşi kalın kafalı biriydi 'მისი ძმა ერთი ხისთავა ვინმე იყო';

დაუკრავად ცეკვავდა (//სალიტ. ქართ. ცალ ფეხზე ხტუნავს, ფრთებს ისხამს, ცას ეწევა...): ეს რომ გეგონე, **დაუკრავად ცეკვა** დევიწყე, ნენემ მიხვთა და გეციცინა...

შდრ., თურქ. Çalmadan oynar 'დაუკრავად ცეკვავს' - *ძალიან გახარებულა: 'Dur, bakalım, çalmadan oynamam için daha çok erken 'მოიცადე, ჩემთვის ცას რომ ვეწიო, ჯერ ადრეა';

ულვაშს ნაჯახით ვერ გუუჭრი (//თავზე ბუზს არ ისვამს; თავი მოაქვს): ისეთია ონური, **ულვაშს ნაჯახით ვერ გუუჭრი**, სოფლის თავდიდია...

შდრ., თურქ. Bıyıklarımı balta kezmez 'ულვაშს ნაჯახი არ უჭრის' - *მედიდურია, ამაყობს, ყოყოობს: İşler iyi gidip bıyığımı balta kezmez oldu 'საქმეები კარგად წაუვიდა და თავი მოაქვს'...

ბ) მეორე მხრივ, აქ ერთიანდება როგორც კომპონენტური შემადგენლობით, ასევე მნიშვნელობითაც ერთნაირი იდიომები, რომლებიც არ არის მიღებული მხოლოდ კულტურულ-ენობრივი ურთიერთობების შედეგად და იდენტური ან მსგავსი სემანტიკით დამოუკიდებლად არსებობს როგორც ქართულ, ისე თურქულ ენობრივ სამყაროში. მაგალითად.

1. ნენეიმ თავი ვერ შეიკავა, რუმ გეიგო თავის ბაჯლის ამბავი, ზოვლი ბევრი იტირა...

შდრ., თურქ. Kendini tutamaz // ქართ. თავს ვერ იკავებს *თავის მოქმედებას კონტროლს ვერ უწევს: Gözleri dolu dolu olup ben de kendimi tutamamış ağlamaya başlamışım 'მას თვალები ცრემლით აევსო, მეც თავი ვერ შევიკავე და ავტირდი';

2. ჰანამ მქონდა ფულებიო, ვჰამე ხაჭაპურებიო,

აღარა მაქ ფულებიო, ჩამოვყარე ყურებიო" ...

შდრ., თურქ. Kulakları düşmüş // ქართ. ყურები ჩამოყრილი აქვს - 'ცუდ ხასიათზეა, ყურებჩამოყრილია': Kulakları düşmüş olduğundan hiç bir şeyi 'სორამამ ყურები აქვს ჩამოყრილი და ამიტომ ვერაფერს ვეკითხები';

3. ბეჩი ვიყაი, ბაბაი ყურს რო აგვიწევდა, არ უყვარდით მეგონა...

შდრ., თურქ. Kulağını çeker // ქართ. ყურს უწევს 'ტუქსავს': Arkadaşın yanlış yolda, biraz kulağını çeksen iyi olacak "შენი ამხანაგი მცდარ გზაზეა, ცოტა ყურს თუ აუწევ, კარგი იქნება'...

ასეთ ფრაზეოლოგიზმებში ვლინდება ე.წ. "შიდაფრაზეოლოგიური ვალენტობა, რომელიც განსაზღვრავს როგორც მონათესავე, ისე არამონათესავე ენებს შორის ლექსიკურ-სემანტიკურად და სტრუქტურულად ერთნაირი ფრაზეოლოგიზმების არსებობას (ე. მამულია, 2006, გვ. 10).

როგორც დავინახეთ, ადამიანის სულიერი მდგომარეობის ამსახველი ფრაზეოლოგიური ერთეულები ქართულ-თურქული კულტურულ-ენობრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე აშკარა მსგავსებას ავლენენ.

ამასთანავე, მოცემული თემატური ჯგუფის ზოგიერთ იდიომატურ გამონათქვამს ჯერ კიდევ არ აქვს შექმნილი ფრაზეოლოგიზმის უმთავრესი მარკერი - სიმყარე, დაუშლელიობა: ისინი კონტექსტის მიხედვით იცვლიან თავიანთ მნიშვნელობას.

დამოწმებული ლიტერატურა

ქ. გოჩიტაშვილი, 2012 - ქ. გოჩიტაშვილი, ადამიანის ფიზიკური და მენტალური მდგომარეობის აღმნიშვნელი ფრაზეოლოგიზმები ქართულ და ინგლისურ ენებში, 2012.

<http://www.spekali.tsu.ge/index.php/ge/article/magazinHeadlines/6>.

ე. მამულია, 2006 - ე. მამულია, თურქულ-ქართული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი, თბ., 2006.

მ. მიქაუტაძე, 2013 - მ. მიქაუტაძე, ფრაზეოლოგიზმები ლინგვო-კულტუროლოგიური თვალსაზრისით (ტაოური და იმერხეული მასალის მიხედვით). აწსუ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია "თანამედროვე ინტერდისციპლინარიზმი და ჰუმანიტარული აზროვნება; ნაწილი 1. ქუთაისი, 2013.

შ. ფუტკარაძე, 1993 - შ. ფუტკარაძე, ჩვენებურების ქართული. ბათუმი, 1993.
Cowie A. P., 1998 - Theory, Analysis, and Applications. Oxford Studies in Lexicology. Oxford: Clarendon Press. 1998.

Linguistic... 2011 - Linguistic politics and language usage in the debate on political correctness 2011. <http://www.grin.com/e-book/94699/linguistic-politics-and-language-usage-in-the-debate-on-political-correctness>.

MAIA MIKAUTADZE

SEMANTIC PECULIARITIES OF THE IDIOMATIC EXPRESSIONS FEATURING HUMAN SPIRITUAL STATES IN TAOIAN AND IMERKHEVIAN

The study of phraseology is an important task from the linguo-cultural standpoints because idiomatic expressions reflect linguistic peculiarities as well as cultural idiosyncrasies of the speakers; and without the analyses of such materials the study of language and culture is incomplete.

Considering the lengthy Georgian-Turkish linguo-cultural relationships the study of the phraseology of the literary Georgian in Taoian and Imerkhebian dialects is interesting.

I think that the study and comparison of Georgian and Turkish phraseology denoting physical and mental state of a human-being will clearly show the linguo-cultural attitudes of these cultures towards the human health, mood, set and other psychological conditions and the ways of expressing them in the language.

After the treatment of the 2006-2012 expedition materials collected in Tao and Imerkhevi and studying the existing dialectal texts (N.Marr, Sh. Putkaradze, M.Pagava....) and comparing and contrasting them to the other Kartvelian data I present the following picture:

1. In Taoian and Imerkhebian speeches are found the same phrasal expressions of the human mental state as in the literary Georgian;

2. There are certain quantity of the phrasal expressions of the human mental state, which are found only in Taoian and Imerkhebian speeches;

3. Referring to the bilingualism of Taoian and Imerkhebian in both speeches there are phrasal units of the human mental state from literary Georgian and Turkish whose semantic value is identical.

a) On one hand there are such idioms in this group that are acquired in the Georgian dialects through the word for word translation of the phrases;

b) On the other hand here fall a number of idioms, which exist independently with parallel or similar semantics in both languages and have nothing to do with the cultural-lingual relationships. Such phrasal units are identical in terms of component contents and meanings.